

รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี Buddhist Method of Ethics and Moral Training for Female Innates

พระครูภาวนาโชติคุณ (ก๊วยไธ้ ชุตินฺธโร)*

สมาน งามสนิท**

ธิดาวุฒิ หมั่นมี***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ระเบียบวิธีวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลสองขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่งจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๒๕ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และขั้นตอนที่สอง เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ คน ที่เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ คือ ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำกลางราชบุรี ด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ประกอบด้วย การฝึกอบรมที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านเนื้อหาสาระ ใช้พุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื้อหาต้องเข้าใจง่าย ตามเวลาที่เหมาะสม ๒) ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา จัดอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง การอบรมพัฒนาด้านอาชีพ จัดในลักษณะกิจกรรมที่หลากหลายวิธี พัฒนากิจกรรมในด้านจิตใจ และปฏิบัติกรรมฐาน สวดมนต์ไหว้พระ เพื่อให้เกิดปัญญา ๓) ด้านการใช้สื่อการฝึกอบรม สื่อต่างๆ ให้ครบทั้งวิทยากร สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสาร วิดีทัศน์ เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมสนใจ เป็นไปตามลักษณะและความจำเป็นเหมาะสม ๔) ด้านการประเมินผล เป็นข้อมูล และสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการฝึกอบรมตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ผลที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุง

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระบวนการ หรือขั้นตอนการฝึกอบรม เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมและถูกต้อง ๕) ด้านการใช้หลักธรรม ด้านจิตใจ : การฝึกอบรมจิตให้เจริญงอกงามและมีความสุข และด้านปัญญา : ฝึกปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง โดยกระบวนการอบรมบูรณาการเข้ากับสื่อสมัยใหม่ ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง ได้แก่ อดทนต่อ ความตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อการกระทบกระทั่ง และอดทนต่ออำนาจกิเลส การทำจิตใจให้สะอาด คือ การฝึกพัฒนาจิตใจโดยวิธีการฝึกจิตแบบต่างๆ เพื่อให้จิตมีความผ่องใสภายใน ได้แก่ การมีคุณภาพจิตที่ดี การใช้หลักพรหมวิหาร ๔ และใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมในการฝึกอบรม เพราะเข้าใจง่ายและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม, ตามพุทธวิธี

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) to analyze the ethical and moral training conditions of female inmates in prison; 2) to explore the Buddhist ways of ethical and moral training of females in prison; 3) to propose an ethical and moral training model of female inmates in prison. A mixed method design was used serve the purpose of the study. The qualitative research method was employed two steps of data collection. First step, 25 key informants were purposely selected from the experts and structured interview by face to face were collected. Second step, 10 participants of female inmates in prison were taken parts in focus group discussion. The data obtained were qualitatively analyzed by content analysis. The quantitative data were collected by a five rating scales questionnaire. 285 female inmates of Ratchaburi Centra Prison were the samples of the study. Statistics used to analyze the data were percentage, mean, and standard deviation.

The results revealed that: The Buddhist ways of ethical and moral training were comprised of five domains; 1) Contents; digest the Buddhist ways of life to the easy application in appropriate time of length; 2) developing activities; emphasize the sufficiency economy and job skill training through various activities in order to practice through their meditation and prayer; 3) Medias in training; used various medias for training such as handouts, video to increase female inmates' interest in and appropriate way; 4) Evaluation; received information from the participants can be used for deciding and planning the training program and for checking the readiness of the resources; 5) Moral based training; building positive thinking for mind training, integrating real life situation through self-adjustment for

cognitive training such as being patient in various type of ways and apply Four Sublime Of Mind which can be used in their real life situation.

Keywords: of Ethics and Moral Training, Management Buddhist Method

๑. บทนำ

กรมราชทัณฑ์ของไทย ได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสังคมการเมืองและสภาพเศรษฐกิจตลอดยุคสมัยที่ผ่านมาในยุคอนันต์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการเรือนจำได้สังกัดอยู่ตามส่วนราชการต่างๆ สอดคล้องกับการปกครองแบบจตุสดมภ์ คือ แบ่งเป็นเรือนจำในกรุงเทพมหานคร และเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในกรุงเทพมหานคร มี ๒ ประเภท คือ “คุก” เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษ ตั้งแต่ ๖ เดือนขึ้นไป อยู่ในสังกัดกระทรวงนครบาล “ตาราง” ใช้เป็นที่คุมขัง ผู้ต้องขังที่มีโทษต่ำกว่า ๖ เดือน หรือนักโทษที่มีไข้หรือผู้ร้ายสังกัดกระทรวง ทบวง กรมที่บังคับกิจการนั้นๆ ส่วนการเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก มีที่คุมขังผู้ต้องโทษ เรียกว่า “ตาราง” การคุมขังอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมืองหรืออาจส่งต่อให้กระทรวงมหาดไทย หรือกระทรวงกลาโหมรับตัวไปคุมขัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโทษของผู้ต้องขัง^๑ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้มีการปรับปรุงระเบียบราชการใหม่ โดยโปรดให้สร้างคุกใหม่ขึ้น เรียกว่า “กองมหันตโทษ” และให้สร้างตารางใหม่ เรียกว่า “กองลหุโทษ” ซึ่งในสมัยนั้นรวมเรียกว่า “กรมนักโทษ” สังกัดกระทรวงนครบาลและในปี พ.ศ.๒๕๔๔ ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรา “พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ” ขึ้นเพื่อให้การจัดการ เรือนจำเป็นไปอย่างเรียบร้อยยิ่งขึ้นจนถึงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตรา “พระราชบัญญัติจัดตั้งกรมราชทัณฑ์” โดยมีพระยาชัยวิชิตวิศิษฐ์ ธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรกในปี พ.ศ.๒๕๕๙ ได้เกิดภาวะ ตกต่ำทางเศรษฐกิจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยุบกรมราชทัณฑ์และให้ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรมและต่อมาปี พ.ศ.๒๕๖๙ ได้โอนกรมราชทัณฑ์ไปเป็นแผนกหนึ่ง (แผนกราชทัณฑ์) สังกัดกระทรวงมหาดไทยจนกระทั่ง ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ การราชทัณฑ์ ได้ยกฐานะเป็นกรมราชทัณฑ์ และมีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.๒๔๗๕ มีหน้าที่เกี่ยวกับการเรือนจำ การกักกัน ผู้มีสันดานเป็นโจรผู้ร้ายการฝึกและอบรมเด็กดัดสันดาน และในส่วนภูมิภาคได้มีการกำหนดเป็นเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองจนถึงปัจจุบัน แผนกราชทัณฑ์ได้ถูกยกฐานะเป็นกรมราชทัณฑ์ ในกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.๒๔๗๖ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายหลัก

^๑ สวัสดิ์ จิรัฐติกาล, “การบริหารเรือนจำเชิงพุทธบูรณาการ”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๓): ๙๙

เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๗๙^๒ กรมราชทัณฑ์ เป็นองค์การในกระบวนการยุติธรรม ที่มีภาระหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามคำสั่งของศาลหรือผู้มีอำนาจตามกฎหมาย งานราชทัณฑ์เป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม โดยการควบคุมผู้ต้องขังไว้ตามคำสั่งศาล เพื่อให้การอบรมแก้ไขให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคมได้^๓ โดยนัยนี้งานของกรมราชทัณฑ์จึงเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และงานบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนอื่นๆ เช่น งานสาธารณะประโยชน์ ฯลฯ มีการแบ่งส่วนราชการออกเป็นราชการบริหารส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค โดยมีเรือนจำ/ทัณฑสถาน หรือสถานกักกันเป็นหน่วยงานหลัก และมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมายงานราชทัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่รับผิดชอบต่อกำหนดตุลาการ โดยดำเนินการตามกฎหมายหลายฉบับ คือ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.๒๕๗๙ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.๒๕๐๖ พระราชบัญญัติ วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.๒๕๑๐ และกฎหมายอื่นๆ รวมทั้งกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ที่ออกตามความในกฎหมายข้างต้นอีกเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ.๒๕๔๕ ได้มีการปฏิรูประบบราชการจึงได้โอนย้ายกรมราชทัณฑ์กลับมาสังกัดกระทรวงยุติธรรม ให้กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับ การควบคุมและแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งเป็นองค์กรพัฒนามนุษย์ เพื่อปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์กระทรวงยุติธรรม พ.ศ.๒๕๔๕ ดังต่อไปนี้

๑. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยให้สอดคล้องกับ กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ขององค์การสหประชาชาติ

๓. ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

๔. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^๔

ดังนั้น จึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อการแก้ไข พันฟูผู้กระทำผิด คือ เห็นว่าการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ หรือใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อม และปัจจัยต่างๆ จนมีบุคลิกภาพที่

^๒ กรมราชทัณฑ์, แผนทิศทางการราชทัณฑ์ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๕๐), (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓-๔.

^๓ สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล, “การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๘) : ๑๕๓.

^๔ กรมราชทัณฑ์, คู่มือปฏิบัติงานสวัสดิการผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

บกพร่อง และหันไปสู่การกระทำผิด ซึ่งการกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างรวมกัน ได้แก่ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งจากการที่ไม่สามารถควบคุมปัจจัยเหล่านั้นได้ อีกทั้งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ด้อยกว่าเป็นสาเหตุหลักของปัญหาอาชญากรรม การอาศัยสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เหมือนกันในสังคมจะทำให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน มีรูปแบบของการไม่เป็นระเบียบของสังคม และความกดดันทั่วไป และวัฒนธรรมของผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและการกระทำผิด ซึ่งถือว่าพฤติกรรมอย่างนั้น มาจากองค์ประกอบของตัวบุคคลกับสิ่งแวดล้อมอันประกอบด้วย สรีระ สติปัญญา แรงจูงใจ อารมณ์ บุคลิกภาพ การรับรู้ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม^๕

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า สาเหตุการกระทำผิดส่วนใหญ่มาจากสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เป็นตัวหล่อหลอม มีการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ โดยมีวัตถุนิยมเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ ในสังคมปัจจุบันเอง การที่จะยอมรับว่าบุคคลใดได้รับการพัฒนา และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ก็มักใช้ความสำเร็จทางวัตถุนิยมเป็นตัวชี้วัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนส่งผลให้เกิดการกระทำผิด เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยอันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความสำเร็จที่สังคมกำหนด จากการศึกษาวิจัยของศูนย์วิจัยและพัฒนาด้านอาชญาวิทยา^๖ เรื่อง “เบื้องหลังอาชญากรรมืออาชีวะ” พบว่าปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันสู่การเป็นอาชญากรรมืออาชีวะ เกิดจากความต้องการให้เพื่อนยอมรับตัวเอง ความต้องการด้านทรัพย์สิน และความรู้สึกลอยล่องทำตามผู้อื่น สูงถึง ร้อยละ ๔๕.๒๘ โดยมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เห็นว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต คือ ทรัพย์สินเงินทอง เพราะทำให้รู้สึกกว่าตนเองมีคุณค่า ได้รับการยอมรับจากสังคม และมีลักษณะทางบุคลิกภาพ ที่ชอบพึ่งพิงผู้อื่น ถูกชักจูงได้ง่ายไม่มีความสุขในชีวิต การปรับตัวไม่ดี ไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ รู้สึกด้อยกว่าผู้อื่นมักยึดติดกับกลุ่ม ควบคุมตัวเองไม่ดี ไม่มีวินัยในตนเองชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบ และขาดความมั่นคงทางอารมณ์

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นนิสิตอาชีวศึกษาฝึกอบรมในเรือนจำ และได้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปฝึกอบรม ให้ผู้ต้องขังฟังและพยายามให้ผู้ต้องขังเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรือนจำ กลางราชบุรีที่เป็นเรือนจำขนาดใหญ่และมีผู้ต้องขังจำนวนมากและถูกจัดเป็นเรือนจำประเภทความมั่นคงแข็งแรงมีผู้ต้องขังกำหนดโทษสูงและเป็นเรือนจำพิเศษ มีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผู้ต้องขังคดีระหว่างสอบสวนจำนวนมาก การควบคุมปกครองผู้ต้องขังภายในเรือนจำต้องเป็นไป อย่างเข้มงวด ที่อาจส่งผลกระทบกับการดำเนินชีวิตในเรือนจำ และยังไม่มีการศึกษาในประเด็นนี้มากนัก ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้มีหน้าที่ รับผิดชอบและผู้บริหาร ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังทั้งอยู่ในเรือนจำ และหลังจากพ้นโทษไปแล้ว

^๕ พวงเพชร สุรัตน์วิกุล, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^๖ กรมราชทัณฑ์, รายงานการดำเนินงานต่อสาธารณชน ประจำปี ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี

๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี

๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี มุ่งศึกษาเพื่อการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ ๑) ด้านเนื้อหาสาระ ๒) ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา ๓) ด้านการใช้สื่อฝึกอบรม ๔) ด้านการประเมินผล และ ๕) ด้านการใช้หลักธรรม โดยศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility) ของรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อมของเรือนจำ เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการใช้รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ประกอบด้วย ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำกลางจังหวัดราชบุรี จำนวน ๑,๐๑๔ คน^๗

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๔.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อศึกษารูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการสำรวจ (Survey Method) เพื่อศึกษาสภาพรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี

๔.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ได้แก่ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำกลางจังหวัดราชบุรี จำนวน ๑,๐๑๔ คน โดยใช้แบบสอบถามกับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำกลางจังหวัดราชบุรี จำนวน ๒๘๕ คน

^๗ ข้อมูลจาก, <http://www.correct.go.th/copratt/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖).

^๘ ข้อมูลจาก, <http://www.correct.go.th/copratt/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗).

โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan)^๔ เพื่อศึกษาสภาพในด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา ด้านการใช้สื่อฝึกอบรม ด้านการประเมินผล และด้านการใช้หลักสูตร ให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อม เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการใช้รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธรวิธี

๔.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยดำเนินการการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธรวิธี รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตามระเบียบวิธีวิจัยและตามประเด็นโจทย์วิจัยดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะและแนวรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธรวิธี และนำเสนอเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล

๒. อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็น

๓. พรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล (Data Reduction) และให้รหัส (Coding) และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่างและความเชื่อมโยงกับบริบท

๔. สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง และรายงานผลการวิจัย

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาของรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธรวิธี ใน ๕ ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา ด้านการใช้สื่อฝึกอบรม ด้านการประเมินผล และด้านการใช้หลักสูตร โดยใช้สถิติ ดังนี้

๑. สถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหา ค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

^๔รณินทร์ ศิลปจารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิสิกเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘ – ๔๙.

๒. ระดับความคิดเห็นของผู้ต้องขังต่อรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี วิเคราะห์โดยการหา ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ

๕. ผลการวิจัย

จากการศึกษา รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๑) รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ด้านเนื้อหาสาระ

ให้การอบรมธรรมะดี ตลอดจนการให้จริยธรรมต่างๆ ครบเนื้อหาแต่ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งยังรับได้น้อยอาจเป็นเพราะกำหนดโทษสูง เมื่อเทียบกับอายุการลงโทษยังต้องอยู่ในเรือนจำอีกนาน จึงทำให้ความสนใจบางครั้งอาจจะน้อยไปบ้าง ควรใช้พุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถใช้ได้ทั้งขณะอยู่ในเรือนจำและหลังพ้นโทษออกไปด้วย ควรนำหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ๑๒ ประการมาใช้เป็นหัวข้อในการฝึกอบรม เนื้อหาต้องเข้าใจง่าย ตามเวลาที่เหมาะสม นำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม บางคนไม่รู้หนังสือควรนำมาเป็นเรื่องเล่า หรือมาทำเป็นละครประกอบการฝึกอบรม ใช้หลักธรรมตามความเหมาะสม เช่น ประโยชน์ในปัจจุบัน ก็ต้องขยัน ประหยัด คบคนดี ประโยชน์ในโลกหน้า ทาน ศีล ภาวนา ให้ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมในด้านต่างๆ ให้ผู้ต้องขังได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ควรมีการจัดหลักสูตรให้ความรู้แบบองค์รวม ทำให้รู้เรื่องคุณธรรม และจริยธรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และอยู่ร่วมกันในสังคม เนื้อหาสาระไม่มาก อบรมเฉพาะเรื่อง จึงอาจทำให้ความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนาแตกต่างกันไป เช่น พูดถึงเรื่องการทำบุญ คนจะมองเพียงการให้ทานจะได้ขึ้นสวรรค์ เนื้อหาสาระในเรื่องศีลธรรม หลักธรรม ปฏิบัติธรรม และสื่อนั้นในด้านพุทธศาสนาให้มาก อยากให้มีเนื้อหาที่ชัดเจน มีการกำหนดหัวข้อ บรรยายธรรมให้ชัดเจนในตาราง และอบรมจะได้เตรียมตัวรับองค์ความรู้ และเลือกหัวข้อที่นำไปใช้ได้จริง

๒) รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา

ระยะเวลาเหมาะสม หากมากเกินไปจะไม่มีสมาธิในการรับข้อมูล ความรู้ เลือกกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นกิจกรรมที่สื่อความหมายในเนื้อหาได้ชัดเจน จัดอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง การอบรมพัฒนาด้านอาชีพ การศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ตรง เปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมเข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดตามความสมัครใจ ให้ผู้เข้ารับการอบรมเสนอกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อนๆ เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ง่ายต่อการปกครอง เป็นผลดีแก่ทางเรือนจำ ควรจัดในลักษณะกิจกรรมที่หลากหลาย วิปัสสนา ลิเก เพลงฉ่อย

ได้ว่าทำ ทำให้ผู้ต้องชั่งเกิดความผ่อนคลายไม่เครียดในระหว่างถูกดำเนินคดี จัดกิจกรรมหลากหลาย สบกันได้ สนุกสนานก็ได้แล้วแต่กรณี ต้องพัฒนาในกิจกรรมในด้านจิตใจ และปฏิบัติกรรมฐาน สวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้เกิดปัญญา มีการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการอ่อนน้อม และอ่อนหวานใจทาง ศาสนามีน้อยไป และควรมีกิจกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาการในเรื่องคุณธรรม เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องชั่งเป็นอย่างยิ่ง ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ พัฒนาให้ผู้เข้ารับการอบรมมีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้น ควรจัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นโครงการ ซึ่ง อาจจะแยกแยะทำเป็นระยะๆ แต่ให้ต่อเนื่อง ผู้รับการฝึกอบรมควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้ มากขึ้น

๓) รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องชั่งหญิงตามพุทธวิธี ด้านการใช้สื่อการฝึกอบรม

มีสื่อต่างๆ ให้ครบทั้งวิทยากร สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสาร วิดีทัศน์ เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรมสนใจ ไม่เบื่อหน่าย เวลาในการอบรมไม่ควรมากเกินไป เป็นไปตามลักษณะและความจำเป็นเหมาะสม กับ สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ควรมีการพัฒนาสื่อให้ทันสมัย นำเทคโนโลยีมาเข้าร่วมโดยเน้นกลุ่มผู้เข้า อบรม ตามความเหมาะสม เช่น กลุ่มเด็ก, กลุ่มผู้สูงอายุ, ผู้ป่วย เป็นต้น ใช้สื่อในการฝึกอบรม เป็น สิ่งที่ดีเพราะเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนเข้าใจง่าย ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้อบรมกับผู้รับการอบรม เข้าใจง่ายขึ้น ยังใช้กิจกรรมบรรยายจากสื่อเป็นหลัก ขาดกิจกรรมที่หลากหลาย ควรเป็นสื่อเน้น ธรรมในส่วนการอบรม การปฏิบัติ และการเจริญสติ และเน้นเรื่องกรรม ผลของการกระทำหรือเรื่อง การทำบุญ และการพัฒนาตน และการถ่ายทอดการเข้าถึง พระเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมต้องมีสื่อ ช่วยในการอบรมเพื่อถ่ายทอดการเข้าใจ ในด้านการใช้สื่อการศึกษายังไม่หลากหลาย ยังมุ่งเน้นการ บรรยายเป็นหลัก สื่อเป็นตัวกลางในการอบรมช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจง่ายขึ้น ช่วยให้ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมสนใจในเนื้อหาเพราะสื่อการฝึกอบรมจะเร้าความสนใจ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรม กระตือรือร้น และมีอยากมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม สามารถใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้อบรมกับผู้รับ การฝึกอบรมในการฝึกอบรมที่มีจำนวนผู้เข้าฝึกอบรมจำนวนมาก สื่อควรมีการพัฒนา ทันสมัย แปลกใหม่ มีมากมายให้เลือกใช้ตามเพศ อายุ และความสนใจของผู้ต้องชั่ง การใช้สื่อถือว่าเป็นการดี และต้องเป็นสื่อที่เน้นในด้านที่มีประโยชน์ และสร้างสรรค์ในด้านคุณธรรม ยังไม่มีการพัฒนา เป็น การพูดบรรยาย ขาดการเตรียมความพร้อมด้านสื่อควรปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้ ผู้ต้องชั่งเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาสาระได้ง่ายและไวขึ้น

๔) รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องชั่งหญิงตามพุทธวิธี ด้านการประเมินผล

เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมี ระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่างๆ ไว้ แรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานใน โครงการฝึกอบรม เพราะการประเมินโครงการฝึกอบรมด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผล การดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการฝึกอบรมให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการฝึกอบรมว่า

เป็นอย่างไรคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการฝึกอบรม เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการฝึกอบรมในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการฝึกอบรมต่อไป ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมมีความชัดเจน ช่วยให้ข้อมูล และสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการฝึกอบรมตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการฝึกอบรม ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ผลที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงกระบวนการ หรือขั้นตอนการฝึกอบรม เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมและถูกต้อง นำผลที่ได้จากการประเมินผล ไปสร้างระเบียบแบบแผนปัจจุบันการพัฒนาารูปแบบพุทธวิธีมักจะมีผลการประเมินผล โดยใช้แบบสอบถามความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ การสังเกตการณ์พฤติกรรม ซึ่งมีมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งทั้ง ๒ วิธีใช้ได้ ผู้ที่เข้ารับการอบรมต้องตั้งใจ และปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่างๆ และมีประสิทธิผลได้ ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องลงมือปฏิบัติจริง

๕) รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี ด้านการใช้หลักธรรม

ฝึกอบรมในด้านภavana ๔ คือ ด้านกาย กิณ อยู่ ดู ฟังเป็น ด้านศีล : ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ด้านจิตใจ : การฝึกอบรมจิตให้เจริญองงามและมีความสุข และด้านปัญญา : ฝึกปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง โดยกระบวนการอบรมบูรณาการเข้ากับสื่อสมัยใหม่ และกิจกรรมสอดแทรกคุณธรรม ทนสมัย ใช้ได้จริงและมีความสุขในการอบรม หลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการศึกษา หลักธรรมที่ทำให้ใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น (ทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์) ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง ได้แก่ อดทนต่อ ความตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อการกระทบกระทั่ง และอดทนต่ออำนาจกิเลส การไม่ทำความชั่วทั้งปวง คือ การงดเว้นสิ่งที่เรียกว่า “บาป” ทุจริตอกุศลและอบายมุข การไม่ประพฤตินิสัยที่ไม่ดี ทุจริต มีโทษ อันก่อให้เกิดความเศร้าหมองทั้งทางกาย วาจา และใจ เรียกว่า อกุศลกรรม การทำจิตใจให้สะอาด คือ การฝึกพัฒนาจิตใจ โดยวิธีการฝึกจิตแบบต่างๆ เพื่อให้จิตมีความผ่องใสภายใน ได้แก่ การมีคุณภาพจิตที่ดี ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

๖. อภิปรายผล

การศึกษา รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี มีประเด็นในการอภิปรายผลจำแนกเป็นรายด้าน ของผู้ต้องขังหญิงต่อรูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย

มาก เมื่อ และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า พุทธวิธีการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำอยู่ในระดับมากทุกด้าน จึงสรุปการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๑. ด้านเนื้อหาสาระ

ในการฝึกอบรม เนื้อหาต้องเข้าใจง่าย ตามเวลาที่เหมาะสม นำเทคโนโลยีมาช่วยให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม บางคนไม่รู้หนังสือควรนำมาเป็นเรื่องเล่า หรือมาทำเป็นละคร ประกอบการฝึกอบรมใช้หลักธรรมตามความเหมาะสม เช่น ประโยชน์ในปัจจุบัน ก็ต้องขยัน ประหยัด คบคนดี ประโยชน์ในโลกหน้า ทาน ศีล ภาวนา ให้ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมในด้านต่างๆ ให้ผู้ต้องขังได้นำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ควรมีการจัดหลักสูตรให้ความรู้แบบองค์รวม ทำให้รู้เรื่องคุณธรรม และจริยธรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตรประจำวัน และอยู่ร่วมกันในสังคม เนื้อหาสาระไม่มาก อบรมเฉพาะเรื่อง จึงอาจทำให้ความเข้าใจเรื่องพุทธศาสนาแตกต่างกันไป เช่น พูดถึงเรื่องการทำบุญ คนจะมองเพียงการให้ทานจะได้ขึ้นสวรรค์ เนื้อหาสาระ ในเรื่องศีลธรรม หลักธรรม ปฏิบัติธรรม และสื่อเน้นในด้านพุทธศาสนาให้มาก อยากให้มีเนื้อหาที่ชัดเจน มีการกำหนดหัวข้อบรรยายธรรมให้ชัดเจนในตาราง และอบรมจะได้เตรียมตัวรับองค์ความรู้ และเลือกหัวข้อที่นำไปใช้ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประทีป มากมิตร** ได้ศึกษาเรื่อง “จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมของผู้บริหารระดับหน้าหน้าภาควิชาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มี ๘ แนวทางใหญ่ ได้แก่ ๑.การสนับสนุนด้านนโยบาย ๒.มีการจัดฝึกอบรมจริยธรรม ๓.จัดทำประมวลจริยธรรม หรือจริยธรรมวิชาชีพในองค์กร ๔.การตรวจสอบจริยธรรม ๕.การนำจริยธรรม เข้าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการบริหารทรัพยากรบุคคล ๖.การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ ๗.มีคณะกรรมการหรือที่ปรึกษาด้านจริยธรรม ๘. มีแรงจูงใจ^{๑๐}

๒. ด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนา

ชัดเจน จัดอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง การอบรมพัฒนาด้านอาชีพ การศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ตรงเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมเข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดตามความสมัครใจ ให้ผู้เข้ารับการอบรมนอกกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อนๆ เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ง่ายต่อการปกครอง เป็นผลดีแก่ทางเรือนจำ ควรจัดในลักษณะกิจกรรมที่หลากหลาย วิปัสสนา ลิเก เพลงฉ่อย ใต้ฟ้าที่ ทำให้ผู้ต้องขังเกิดความผ่อนคลายไม่เครียดในระหว่างถูกดำเนินคดี จัดกิจกรรมหลากหลาย สงบก็ได้ สนุกสนานก็ได้แล้วแต่กรณี ต้องพัฒนาในกิจกรรมในด้านจิตใจ และปฏิบัตินิยามฐาน สวดมนต์ไหว้พระเพื่อให้เกิดปัญญา มีการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการอ่อนน้อม และอ่อนหวานใจทางศาสนามีน้อยไป และควรมีกิจกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาการในเรื่องคุณธรรม เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังเป็นอย่างยิ่ง ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ พัฒนาให้ผู้เข้ารับการอบรมมีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้น ควรจัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นโครงการ ซึ่งอาจจะแยกแยะทำเป็นระยะๆ แต่ให้ต่อเนื่อง ผู้รับการฝึกอบรมควรมีส่วนร่วมในการจัด

^{๑๐} ประทีป มากมิตร, “จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา”, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

กิจกรรมให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ว่าที่ร้อยตรี ชัยยุทธ ชีโนกุล ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่า กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย การหาความจำเป็นในการฝึกอบรมเป็นประการแรก ซึ่งผู้ตอบส่วนใหญ่ตอบว่าเกิดจากความต้องการขององค์การ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ในการทำงาน และมีความต้องการหลักสูตรการเพิ่มขีดความสามารถพิเศษ ต่อมาด้านการดำเนินการฝึกอบรม ผู้ตอบส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมมาในรอบ ๒ ปี เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด ผู้ตอบต้องการให้จัดการฝึกอบรมช่วงเช้า ครั้งละ ๑ – ๒ วัน โดยจัดที่วัด^{๑๑}

๓. ด้านการใช้สื่อฝึกอบรม

ควรมีการพัฒนาสื่อให้ทันสมัยนำเทคโนโลยีมาเข้าร่วมโดยเน้นกลุ่มผู้เข้าอบรม ตามความเหมาะสม เช่น กลุ่มเด็ก, กลุ่มผู้สูงอายุ, ผู้ป่วย เป็นต้น ใช้สื่อในการฝึกอบรม เป็นสิ่งที่ดีเพราะเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนเข้าใจง่าย ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้อบรมกับผู้รับการอบรมเข้าใจง่ายขึ้น ยังใช้กิจกรรมบรรยายจากสื่อเป็นหลัก ขาดกิจกรรมที่หลากหลาย ควรเป็นสื่อเน้นธรรมในส่วนการอบรม การปฏิบัติ และการเจริญสติ และเน้นเรื่องกรรม ผลของการกระทำหรือเรื่องการทำบุญ และการพัฒนาตน และการง่ายต่อการเข้าถึง พระเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมต้องมีสื่อช่วยในการอบรมเพื่อง่ายต่อการเข้าใจ ในด้านการใช้สื่อการศึกษายังไม่หลากหลาย ยังมุ่งเน้นการบรรยายเป็นหลัก สื่อเป็นตัวกลางในการอบรมช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจง่ายขึ้น ช่วยให้ผู้ใช้การฝึกอบรมสนใจในเนื้อหาเพราะสื่อการฝึกอบรมจะสร้างความสนใจ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมกระตือรือร้น และมีอยากมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม สามารถใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้อบรมกับผู้รับการฝึกอบรมในการฝึกอบรมที่มีจำนวนผู้เข้าฝึกอบรมจำนวนมาก สื่อควรมีการพัฒนา ทันสมัย แปลกใหม่ มีมากมายให้เลือกใช้ตามเพศ อายุ และความสนใจของผู้ต้องชัง การใช้สื่อถือว่าเป็นการดี และต้องเป็นสื่อที่เน้นในด้านที่มีประโยชน์ และสร้างสรรค์ในด้านคุณธรรม ยังไม่มีการพัฒนา เป็นการพูดบรรยาย ขาดการเตรียมความพร้อมด้านสื่อควรปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้ผู้ต้องชังเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาสาระได้ง่ายและไวขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทรัตน์ สายทอง และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการของผู้ต้องชังในการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น : ศึกษาเฉพาะ กรณีเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องชังส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับ เครื่องมือที่ใช้ในการ ฝึกอบรมวิชาชีพ คือเครื่องมือไม่เพียงพอ ครูฝึกไม่มีความรู้ความชำนาญ^{๑๒}

^{๑๑}ว่าที่ร้อยตรี ชัยยุทธ ชีโนกุล, “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๒}นันทรัตน์ สายทอง และคณะ, “ความต้องการของผู้ต้องชังในการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น : ศึกษาเฉพาะ กรณีเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิวิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา หันตรา, ๒๕๕๘).

๔. ด้านการประเมินผล

การประเมินโครงการฝึกอบรมจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการฝึกอบรม เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการฝึกอบรมในช่วงต่อไปหรือไม่ ผลที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุง กระบวนการ หรือขั้นตอนการฝึกอบรม เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมและถูกต้อง นำผลที่ได้จากการประเมินผล ไปสร้างระเบียบแบบแผน ปัจจุบันการพัฒนา รูปแบบพฤติกรรม มักจะมีการประเมินผล โดยใช้แบบสอบถามความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ การสังเกตการณ์ พฤติกรรม ซึ่งมีมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งทั้ง ๒ วิธีใช้ได้ดี ผู้ที่เข้ารับการอบรมต้องตั้งใจ และปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่างๆ และมีประสิทธิผลได้ ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ว่าที่ร้อยตรี ชัยยุทธ ชีโนกุล** ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่า ด้านการประเมินและติดตามผล ส่วนใหญ่คิดว่าการฝึกอบรมเหมือนกับการให้รางวัล ที่ผ่านมาเคยได้รับการติดตามผล และควรมีเงื่อนไขสนับสนุนการอบรม ในการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่านักเผยแผ่ได้ทำการหาความจำเป็นในการฝึกอบรมอยู่บ้างแต่ผู้บริหารภาครัฐยังไม่ได้ใช้การกำหนดนโยบายและวางวัตถุประสงค์ของหลักสูตร^{๑๓} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นณันท์ สุริยมณ และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล” ผลการวิจัยพบว่า การประเมินตามลำดับการบังคับบัญชา ซึ่งจะเน้นที่ความสามารถ และความตั้งใจในการทำงานเป็นเกณฑ์ในการให้โบนัส หรือค่าตอบแทนอื่นๆ และองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งจัดทำแบบบันทึกการทำงาน เพื่อให้บุคลากรลงบันทึกทุกวัน เป็นเอกสารประกอบการประเมินด้วย เพื่อให้ตรวจสอบได้^{๑๔} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อัศรัตน์ พูลกระจำง** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมหัวหน้างานเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสอนงานปฏิบัติในสถานประกอบการ” ผลการวิจัยพบว่า การติดตามผลการประเมินการสอนงานปฏิบัติของหัวหน้างาน การประเมินในขั้นตอนการวิจัยและการพัฒนาโดยให้หัวหน้างานที่อยู่ในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเมินผลการสอนงานปฏิบัติ พบว่า ผู้บังคับบัญชาของหัวหน้างานที่เข้าฝึกอบรม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำเอาความรู้และทักษะที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรและชุดฝึกอบรมเพื่อสอนงานปฏิบัติ มีความเหมาะสมตรงกันในระดับมาก และการติดตามผลสำหรับพนักงานที่ผ่านการสอน

^{๑๓}ว่าที่ร้อยตรี ชัยยุทธ ชีโนกุล, “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๖).

^{๑๔}นณันท์ สุริยมณ และคณะ, คุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙).

งานปฏิบัติจากหัวหน้างานทั้งในขั้นการวิจัยและการพัฒนา พบว่า พนักงานที่ผ่านการสอนงานปฏิบัติจากหัวหน้างานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและชุดฝึกอบรมการสอนงานปฏิบัติมีความเหมาะสมตรงกันในระดับมาก^{๑๕}

๕. ด้านการใช้หลักธรรม

ฝึกอบรมในด้านศีล : ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ด้านจิตใจ : การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามและมีความสุข และด้านปัญญา : ฝึกปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง โดยกระบวนการอบรมบูรณาการเข้ากับสื่อสมัยใหม่ และกิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมทันสมัย ใช้ได้จริงและมีความสุขในการอบรม หลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการศึกษาหลักธรรมที่ทำให้ใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง มีโลก โกรธ หลง เป็นต้น (ทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์) ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง ได้แก่ อดทนต่อ ความตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อการกระทบกระทั่ง และอดทนต่ออำนาจกิเลส การไม่ทำความชั่วทั้งปวง คือ การงดเว้นสิ่งที่เรียกว่า “บาป” ทุจริตอกุศลและอบายมุข การไม่ประพฤตินสิ่งที่ไม่ดี ทุจริตมิโทษ อันก่อให้เกิดความเศร้าหมองทั้งทางกาย วาจา และใจ เรียกว่า อกุศลกรรม การทำจิตใจให้สะอาด คือ การฝึกพัฒนาจิตใจโดยวิธีการฝึกจิตแบบต่างๆ เพื่อให้จิตมีความผ่องใสภายใน ได้แก่ การมีคุณภาพจิตที่ดี ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นณันท์ สุрымณ และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล” ผลการวิจัยพบว่า ๑) คุณธรรมจริยธรรมที่นำมาใช้ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส พรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และความเสียสละ ๒) หลักคุณธรรม ส่วนใหญ่ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เคยมีปัญหาเรื่องผู้มีอิทธิพล หรือการถูกข่มขู่จากคนในพื้นที่ ไม่เคยถูกร้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องการทุจริตประพฤตินิชอบ^{๑๖} และงานวิจัยของ **พระราชปัญญาภรณ์ (สิงห์คำ ขยวีโส) ป.ธ.๙** ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาคารความดีสำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีหลักการในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมที่มีคุณธรรม ๘ ประการ คือ ความถูกต้อง ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความสันติ ความพอเพียง สามัคคีธรรม การพึ่งพาอาศัย การมีศรัทธาและปัญญา ซึ่งถ้าสังคมใดมีธรรมเหล่านี้ทั้งหมด สังคมนั้นก็就会有ความสงบสุข มีการเกื้อกูลแบ่งปัน และช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีจิตสุจริต สามารถก้าวข้ามไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา ความอยากต่างๆ ได้

^{๑๕} อัครรัตน์ พูลกระจำจ , “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมหัวหน้างานเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสอนงานปฏิบัติในสถานประกอบการ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตศึกษาศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐).

^{๑๖} นณันท์ สุрымณ และคณะ, คุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙).

หรือสามารถเข้าถึงธรรมได้ เพื่อให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้ มีการยึดมั่นในการทำความดี มีการช่วยเหลือแบ่งปันสร้างความผูกพันด้วยกิจกรรมการพัฒนา มีการสื่อสารเพื่อให้คนเข้าถึงสัจธรรม ด้วยวิธีการปฏิบัติ และมีการฝึกตามหลักไตรสิกขาและหลักภาวนา ๔ เพื่อให้บุคคลทำประโยชน์ตน สมบูรณ์ พึ่งพาตนเองได้ในทุกทาง ให้มีความพร้อมที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นด้วยความเสียสละ จากนั้นควรมีการพัฒนาสังคมให้ไปสู่สังคมคุณธรรมที่เกิดประโยชน์และความสุขของทุกคนในสังคม^{๑๗}

๖. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังหญิงตามพุทธวิธี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) เรือนจำควรริเริ่มผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับ ระเบียบ และกฎหมายต่างๆ ที่ไม่เอื้อต่อจัดโครงการฝึกอบรมผู้ต้องขัง เพื่อเป็นกำลังใจกับผู้ต้องขังที่มุ่งมั่นเข้ารับการฝึกอบรมให้บรรลุผล แต่ต้องมีอุปสรรคที่ข้อบังคับ ระเบียบ และกฎหมายดังกล่าวไม่เอื้อให้ปฏิบัติได้

๒) เรือนจำควรให้มีการอบรมเกี่ยวกับการปรับกระบวนการความคิดเสริมแทรกหลักธรรมของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง สร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการปฏิบัติต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้แก่เจ้าพนักงานเรือนจำ

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) เรือนจำควรจัดสรรทรัพยากรขององค์กรให้เหมาะสม ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ งบประมาณ บุคลากร และการจัดการที่เหมาะสมเพื่อให้การฝึกอบรมผู้ต้องขังไปเป็นไปตามโครงการที่วางไว้ทำให้โครงการบรรลุผล

๒) เรือนจำควรกำหนดมาตรการในการติดตาม ประเมินผลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษให้ชัดเจน และต่อเนื่อง อย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อพ้นโทษออกไป เพื่อจะได้ดูความสำเร็จของการที่ได้เข้ารับการอบรมในโครงการของเรือนจำ

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของผู้ต้องขังที่เข้ารับการฝึกอบรมในโครงการของเรือนจำในจังหวัดอื่นๆ เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมต่อไป

๒) ควรศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาอุปสรรคในการจัดโครงการฝึกอบรม โดยศึกษาเฉพาะเจาะจงเป็นด้านๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านการบริหาร ด้านสถานที่ ฯลฯ

^{๑๗}พระราชบัญญัติ (สิงห์คำ ขยวโร) ป.๕.๙, “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาคารความดี สำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนเหนือ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กรมราชทัณฑ์. คู่มือปฏิบัติงานสวัสดิการผู้ต้องขัง. กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๗.

กรมราชทัณฑ์. แผนทิศทางการกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๕๐). กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๕.

_____. รายงานการดำเนินงานต่อสาธารณชน ประจำปี ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๕๐.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒.

(๒) วารสาร:

สวัสดิ์ จิรัญจิตกาล. “การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘.

_____. “การบริหารเรือนจำเชิงพุทธบูรณาการ”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ชัยยุทธ ชีโนกุล. “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นฤนันท์ สุริยมณ และคณะ. คุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙.

นันทรัตน์ สายทอง และคณะ. “ความต้องการของผู้ต้องขังในการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น : ศึกษาเฉพาะ กรณีเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิวิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา หันตรา, ๒๕๕๘.

ประทีป มากมิตร. “จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา”. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระราชบัญญัติอาณัติ (สิงห์คำ ขยวีโส) ป.ธ.๙. “กระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมภายใต้รูปแบบธนาคารความดี สำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หนเหนือ”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

อัศครัตน์ พูลกระจำง. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมหัวหน้างานเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสอนงาน
ปฏิบัติในสถานประกอบการ”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตสาขาสหศึกษาศาสตร์. บัณฑิต
วิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐.

